

Naše višje šole.

IV.

Videli smo, da Slovenci nimamo niti jednega gimnazija, niti jedne realke, niti jedne meščanske šole, dočim imajo Nemci teh šol na preobilje; pač pa plačujemo mi za vse šole večje ali manjše odstotke (za deželne šole dobro tretjino), za katero čast se Nemcem moramo dati psovati in zaničevati, sploh s seboj ravnati tako ošabno in surovo, da se človek z zdravim srcem zgraža. Prišli pa smo tudi do spoznanja, da manjkanje pogovorjenih slovenskih šol za narod naš pomenja toliko, kakor počasno a gotovo smrt, in da nam je, če se hočemo ohraniti, odločno stopiti na noge z zahtevo: »Šol nam dajte!« Nadaljujmo svoje razmatranje!

Poglejmo si učiteljska. Kar veleva zdrava pamet, to za Nemce nasproti Slovincem nikdar ni veljalo in tudi sedaj ne velja, najsi bodo budalosti, ki jih počenjajo še tako gorostasne, njih dejanja še tako surova in krivična. Le raz to motrišče je mogoče razumeti, da je tudi šola, ki vzgaja one, ki naj vzgajajo in uči slovensko deco, torej učiteljske v Mariboru nemško, čisto nemško. No, radi lepšega učitelja veronauka tu in tam da kako vprašanje v slovenskem jeziku, na katero slovenski učiteljski odgovori slovenski — če zna, kajti razlaga se nemški, drugo pa je vse nemško, kakor da bi bili učiteljski namenjeni za Berlin. Da se slovenski jezik slovenskim gojencem predava po štiri ure na teden, kot predmet, za to je bilo svoje dni treba hudega boja, ali ta od vlade podeljena milost kratko in malo ne more zadostiti z ozirom na mero, v kateri ima slovenski učitelj, ki naj uči vse predmete v slovenskem jeziku, tega znati. Učitelj ljudske šole naj ve, kako se slovenski imenuje ta in ona rastlina, živalica, kamen, fizikalna priprava, ta ali ona snov, kako se pravi v zemljepisnem oziru temu in onemu, kako se na pr. imenuje ta del cveta, kako oni, kako ta del stroja, kako oni itd. ali o vsem tem v šoli, v koji se je »pripravljaj« za bodoči poklic slovenskega učitelja ni slišal nič; pač pa se je moral vse to natanko učiti nemški, dasi sam ni vedel čemu. V onih štirih urah, ki so odmerjene slovenskemu jeziku kot predmetu, si učiteljski ne more prisvojiti dosti znanstvenih izrazov raznih strok, kajti v teh urah se ima pred vsem naučiti slovenski jezik pravilno govoriti in pisati, priučiti se raznim spisnim vrstam in pridobiti si pregled razvoja slovenskega jezika. Da bi pa ostali slovenski profesorji, kolikor jih je, dajali slovenskim gojencem pomniti zraven nemških izrazov tudi slovenske, to ima le navidezno vrednost. Prvič so učiteljski sploh, slovenski pa še posebno, ker imajo po 4 ure na teden več, z učnimi urami in učenjem itak preobložen; drugič se posamezna slovenska beseda, ki se nemškemu predavanju pritakne, takoj pozabi; da bi znanstveni izrazi ostali, bi se moral ves predmet v slovenskem jeziku učiti; in tretjič bi bilo podavanje samih znanstvenih izrazov tudi radi tega brezuspešno, ker je jeden prof. določenega predmeta Slovenec, drugi trd Nemec; Slovenec bi imenstvo lahko podajal, Nemec ne; Slovenec ga, recimo, v prvih letih zahteva, Nemec, ki slučajno pri zrelostnem izpitu izprašuje, zopet ne. Kar se pa ne izprašuje in klasifikuje, s tem si dijaki, kakor je znano, ne belijo glav. Vlada se pri nastavljanju profesorjev za mariborsko učiteljsko na znanje slovenskega jezika ne ozira nič; seveda ne; čemu tudi, če je zavod nemški? In tako pride, da za slovenske šole prav za prav noben nov učitelj, ki ostavi mariborsko učiteljsko, in če tudi z najboljšim spričevalom, ni sposoben. Kar se tiče praktične slovensčine, zna sicer v neki meri pravilno govoriti in pisati, toda le v okvirju najnavadnejšega, vsakdanjega besedišča. Kako hitro pa bi se naj pogovarjal v tej ali oni znanstveni stroki, manjka mu besedij. Kdor pa nima, ne more dati; in zato tudi ljudski

učitelj, izhajajoči iz učiteljskega mariborskega, slovenski deci tega ne more dati, česar bi bila v smislu pravega, t. j. prosvetnega in napredujočega narodnega življenja potreba. Dočim se učitelj sam poslužuje nemščine, če hoče v katerisibodi reči znanstveno govoriti in se v svrhu nadaljne izobrazbe v raznih strokah navadno rajši poslužuje nemških knjig, manjka otroku besedij, da izrazi, kar je po nekoliko natančnejem naziranju doznal. Tako narod ne more napredovati, tako narod od dne do dne bolj hira, in rana smrt mu je gotova. Narod, v kojem razne panoge znanostij ne poganjajo in rastejo, tak narod ne živi, ampak umirajoč čaka rešilne smrti. Tako uči zgodovina, in katere posledice so imeli isti pogoji doslej brezizjemno, bodo je tudi imeli pri narodu slovenskem. Naš narod edini ne bode tvarjal izjeme; tega ne pričakujemo.

Treba nam je torej neobhodno slovenskega učiteljskega. Zakaj Nemci nimajo slovenskih ali madžarskih ali laških učiteljskih? Ker dobro vedo, česar je narodu treba, nas pa hočejo pokončati. Da, da, na tak način se pokončujejo narodi; treba le čitati podrobno zgodovino, pa se ve.

Če je uže to, kar smo opisovali, gorostasna budalost ali prav za prav nečloveška zlobnost, še vendar mera dolgo ni polna. Slušajte! Učiteljski dela po zakonu koncem četrtega leta takozvani zrelostni izpit seveda v nemškem jeziku in je usposobljen za nemške in slovenske ljudske šole. Sedaj sme služiti le kot začasni učitelj oziroma podučitelj brez pravice do pokojnine. Čez dve leti sme se pri posebnih komisijah oglašiti za drugi, zadnji ali takozvani izpit učiteljske usposobljenosti, vsled katerega se mu plača nekoliko zviša, postane definitiven ter dobi pravico do pokojnine. Ta izpit pa mora učitelj, ki hoče služiti na slovenskih šolah narediti na pol v slovenskem, na pol v nemškem jeziku, in sicer ga dela tako, da dobi iz vsakega predmeta nekoliko vprašanj v slovenskem, nekoliko v nemškem jeziku; odgovarjati se mora v tistem jeziku, v katerem se je vprašanje stavilo. Sedaj bi naj znal slovenski učitelj izražati se v vseh znanstvenih strokah v slovenskem jeziku, naj bi torej poznal slovensko znanstveno imenstvo natanko, kakor nemško. Kje naj mladi učitelji to vzamejo? V knjigah, ki so njim rabile na učiteljsko, ga ni, ker so nemške, novih, slovenskih knjig kupovati pa njim piča plača ne dovoljuje. Sicer pa vlada od človeka nima pravice zahtevati, česar mu ni dala, kar mu je zlobno pridržala. Kaj tacega je pač edino le mogoče pri Nemcih, ki bijejo v obraz vsaki pravičnosti in vsaki zdravni pameti, da le germanizujejo. In ta krivica prakticira se, kakor da bi bila najvišja modrost in najblažja dobrohotnost, uže leta in leta. Vsi klici in protesti so bili doslej zastonj, glas vprijočega v puščavi.

Nehote usiljuje se še premišljajočemu cela vrsta nemško pametnih misli. Kadar mladi mož naj postane »zrel« za učiteljevanje na slovenskih šolah, takrat mu ni treba znati izraževati se slovenski v raznih strokah, pač pa, kadar hoče postati »sposoben!« Nadzornik pa ne zahteva od njega prvi dve leti nič manj, nego pozneje!

V Celovcu je še slabše nego v Mariboru, v Ljubljani utegne biti nekoliko bolje.

Doslej smo govorili o tem, kakšno učiteljsko Nemci štajarskim Slovincem privoščujejo. Ali poglejmo, kako se s pomočjo slovenskega denarja sami oskrbujejo. Mariborsko učiteljsko je torej nemško, zraven njega skrbi za porast nemškega učiteljstva dvoje državnih učiteljskih v Gradcu, moško in žensko. Da je nemških učnih sil za ljudske šole mnogo več nego treba, da je slovenskih pomanjkanje, to jih nič ne skrbi, to jim je ravno všeč, kajti Nemci silijo na slovenska tla in deželni šolski svet je na vse možne načine podpira. Dosti primerov, da je nastavljena na slovenski šoli taka učna moč, ki je izprašana le za nemške šole. Katerega slovenskega mladeniča

naj tudi veseli posvetiti se učiteljskemu stanu ob takih narodnih razmerah in ob plači slovenskoštajarskih učiteljev, ki je mnogo slabša od one nemških?

Zdelo se nam je potrebno, pomuditi se pri učiteljsko nekoliko dalje, ker se nam zdi izmed vseh šol, ki so v našem članku na vrsti, za ohranitev oziroma oživljanje naše narodnosti prvega pomena. Kajti ves nemški pritisk na naše ljudske šole ne opravi nič, če učitelj za blaginjo naroda slovenskega gori in je svoji nalogi kos. Vojsko našo z Nemci pa bo odločil boj za ljudsko šolo. To si dobro zapomnimo!

Zatorej: Slovensko učiteljsko moramo imeti!

Dopisi.

Iz Velenja. (Italijanski delavci.) Tukajšni delavci, ki si iščejo zaslužka pri gradnji nove železnične proge Velenje-Dravberg, uprizorili so zadnjič 14. sept. meseca nekakšni štrajk in nedolžno demonstracijo zoper italijanske delavce. Vzrokov za nezadovoljnost domačih delavcev je zadosti. Govori se, da se vzlic pogodbe, vsled katere bi se smeli na tej progi uporabljati v prvi vrsti delavci, ki imajo avstrijsko državljanstvo, ne gujejo najbolj tuje Italijani, ki dobavljajo ne samo boljše plače, ampak v primeri z našimi podjetniki vsa boljša dela. Tako n. pr. slišimo od strani naših delavcev, da zasluži Italijan v teku dneva po fl. 1'60—1'70, dočim naš istotako vstrajni in marljivi delavec le okoli 1 gl. največ fl. 1'15. Največ pa je pripomoglo k temu sicer itak nedolžnemu in neresnemu izbruhu nezadovoljnih duhov izživajoče obnašanje tujcev Italijanov na domači zemlji napram domačim delavcem, katere osipajo oni s priimki a là porco di sciavo in se jim posmehujejo, kakor da bi bili oni gospodje, a ne gosti na slovenski zemlji. Ogenj v streho zanetila je pa vse Avstrijce presenečena, žalostna vest, da je anarhist Luccheni, po rodu Italijan, zabodel našo ljubljeno vzvišeno cesarico Elizabeto in v terek zjutraj zbralo se je, ko se je raznesla in vresničila ta komaj verjetna novica, okoli 100 delavcev, ki so z razvito cesarsko zastavo slovenske pesmi popevaje korakali proti Hudi luknji, da bi odgnali nepriljubljene jim goste, Italijane. V teku pota narasla je množica do 300 mož, kateremu se je v Šent-Lenartu ustavilo konsignirano in pomnoženo orožništvo. Saj bi se pa Italijanom itak ne bil skrivil nijeden las ne, ker priznati moramo, da so se naši delavci, Kranjci, Štajarci, Čiči itd. jako dostojno vedli in da je to zgoli zasluga našega omikanega delavstva, da ni prišlo do večjega razpora, ali celo do prelivanja krvi. Ravno s tem so ti tudi dokazali, da naš priprosti narod ni takšen, kakor besedičijo in kakor se širokoustijo o njem njega nasprotniki, ampak, da je v primeru z drugimi narodi v tem smislu na precej visoki stopinji. Upajmo vsaj, da se bode v tem slučaju od strani poklicanih faktorjev oziralo na pravične težnje našega delavstva. Da se jim prvič vsaj nekaj poveča dnevni zaslužek, ker življenje je v naši dični dolini, kdor količaj pozna njene razmere, primeroma z drugimi kraji jako drago, drugič pa, da se ne nastavlja več Italijanov, kakor jih ravno za zidarska dela potrebujemo. Vsaj je zadosti domačih moči, ki iščejo dela in kruha! Na te se je v prvi vrsti ozirati! Če bi pa ne mogli doseči svojih namenov, bilo bi najbolje za nje, da se obrnejo do kakega drž. poslanca, ki bi se na pripravnem mestu pritožil zoper to krivico in zoper to nezakonitost. Kakor se čuje, stoji v pogodbi, katero je sklenilo podjetništvo z državo, črno na belem zapisano, da se morajo v prvi vrsti sprejeti avstrijski državljanji v delo in le v slučaju, da bi teh ne bilo zadosti, kar pa tukaj ni, drugi delavci iz tujih držav. Ravno ti pa naši državi mnogo škodujejo, ker so le